

ALMANYA'DAKİ ETNİK EKONOMİLERE İŞÇİ GÖÇÜ OLARAK ULUS ÖTESİ EVLİLİKLER

Birsen ŞAHİN KÜTÜK

Özet: 1960'lı yıllarda Batı Avrupa'ya yoğun işçi göçü süreci Türkiye'yi de etkilemiştir. Geçmişten günümüze Türkiye'den Avrupa'ya göçün en yoğun olduğu Almanya'ya göç, farklı dönemlerde farklı şekillerde gerçekleşmiştir. Bu bağlamda Almanya'ya göçün bir formu da evlilik yoluyla göçtür. Bu çalışmada, Almanya'ya evlilik yoluyla giden ve etnik ekonomide çalışan Türk göçmenlerin sorunları ele alınmaktadır. Nitel metodolojinin kullanıldığı araştırmada 25 katılımcıyla görüşme yapılmıştır. Elde edilen datalar Nvivo8 software programında analiz edilmiştir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, etnik ekonomiler Almanya'ya yeni göç edenler için iş bulma ve kendini iyi hissetme konusunda pozitif bir işleve sahiptir. Bunun yanı sıra etnik ekonomi Almanca bilmeyen yeni göçmenlerin dil öğrenmeleri ve Alman toplumuyla bütünleşmeleri önünde belirli bir oranda engel oluşturmaktadır.

Anahtar kelimeler: Göç, ulus-ötesi evlilik, evlilik yoluyla göç, etnik ekonomi, entegrasyon.

Transnational Marriage as Labour Migration to Ethnic Economies in Germany

Abstract: Labour migration to Western Europe in the 1960s also affected Turkey. From past to present migration to Germany, the most intense migration from Turkey to Europe, took place at different times in different ways. In this context, marriage migration is a form of migration to Germany. In this study we investigated the problems of Turkish immigrants who went to Germany with marriage migration and work in ethnic economy. In this study was used qualitative research methodology 25 participants were interviewed. Data's were analyzed with Nvivo8 software. As results of this study, ethnic economies for new immigrants in Germany have a positive function about finding a job and feeling good. In addition, ethnic economies prevented new immigrants' language learning and integration with German society.

Key words: Migration, transnational marriage, married migration, ethnic market, integration.

Giriş

Göç, 21. yüzyılda da sosyal bilimler alanında âdeta geçen yıllara meydan okuyan önemli bir araştırma alanıdır. İşçi göçünün önemli bir sorunsal olduğu Avrupa'da özellikle 1960'lı yıllarla birlikte göç konusunda çok sayıda araştırma yapılmıştır. Bu çalışmalar daha çok Batı Avrupa ülkelerinin işçi ihtiyacı kapsamında II. Dünya Savaşı sonrasında şekillenen işçi göçünü ele almıştır. Özellikle ikili anlaşmaların yapılmasına ihtiyaç duyulacak kadar artan (Abadan-Unat, 2006) işçi gereksinimi sonucunda Türkiye'den de 1950'li yıllardan

günümüze kadar gerek anlaşma kapsamında, gerekse anlaşmaya dâhil olmadan Avrupa'ya göç yaşanmıştır. Göç eden Türkler için de geride kalanlar için de Avrupa'ya göç, zihinlerde âdeta “refaha göç” olarak algılanmıştır. Yıllar içerisinde gerek göçmen işçiye ihtiyaç kalmaması gerekse ekonomik krizler nedeni ile işçi göçünde düşüşler görülmüştür. Avrupa ülkelerinde özellikle 1990 sonrasında işçi talebi olmaması nedeniyle, göç daha çok evlilik yoluyla göçe dönüşmüş durumdadır. Avrupa ülkeleri de bunun önüne geçmek için çeşitli önlemler almaya başlamışlar ve aile birleşimini zorlaştıran yasal uygulamaları başlatmışlardır.

Bu aşamada evlilik yoluyla ulus ötesi göç daha çok aile birleşimi ve entegrasyon çalışmalarında dikkat edilen bir konu olarak yer almıştır. Ancak evlilik yoluyla ulus ötesi göçün bir başka yönü, bu tarz göçün etnik ekonomiye işçi sağlayan bir mekanizma durumuna da gelmiş olmasıdır. Bu tarz göçle Avrupa ülkelerine giden göçmenlerin hem dil bilmemeleri hem de ekonomik kriz nedeniyle vasıfsız işlere olan talebin artmasıyla gittikleri ülkede işsiz kalma oranları gittikçe yükselmekte ve belki de çalışabilecekleri tek alan olarak göçmenler mecburen etnik ekonomilere yönelmektedirler. Özellikle Almanya etnik ekonominin gittikçe geliştiği bir alandır ve Şen (2007, s. 24)'e göre Türk işletmelerinin sayısı bu ülkede 70 bine yaklaşmış, Avrupa genelinde ise 100 bini aşmıştır. Almanya'daki etnik ekonomi içerisinde önemli bir yere sahip olan Türk kökenli göçmenlerin işletmeleri hem Alman ekonomisine önemli bir katkı sağlamakta hem de Almanya'daki işsiz göçmenlere iş sağlamaktadır. Burada hatırlanması gereken bir başka şey bu etnik ekonomilerin sadece Almanya'daki işsiz göçmenlere iş sağlamakla kalmadıkları, aynı zamanda ulus ötesi evlilikler yoluyla Türkiye'den doğrudan etnik ekonomide çalışacak eleman sağlamaya da hizmet ettikleri gerçeğidir.

Bu çalışmanın konusunu ulus ötesi evlilikler yaparak Türkiye'den Almanya'ya giden göçmenlerin etnik ekonomilerdeki durumları ve yaşadıkları sorunlar oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı ise başta Türk göçmenler olmak üzere işsizlere çalışma alanı sağlayan etnik ekonomilerin, Türkiye'den evlilik yolu ile Almanya'ya gelmiş ve etnik ekonomide çalışanlar açısından, olumlu ve olumsuz yönlerini saptamaktır. Ayrıca evlilik yoluyla Almanya'ya giden ve etnik ekonomide çalışan göçmenlerin entegrasyon süreçlerinde etnik ekonominin etkisini incelemek çalışmanın bir başka amacını oluşturmaktadır. Bu bağlamda ulus ötesi evlilikler yoluyla göçün, bir ulus ötesi etkinlik alanı olan etnik ekonomiyle ilişkisinin incelenmesi, hem etnik marketlerin yapısı ve işleyişi açısından hem yeni gelmiş işsiz göçmenlere iş alanı sağlaması açısından hem de bu işletmelerde çalışanlara tanınan haklar açısından sosyolojik ve ekonomik açıdan önem arz etmektedir.

1. Yeni Dönem Göç Çalışmalarında Ulus Ötesi Evlilikler

II. Dünya Savaşı sonrasında Batı Avrupa'ya yaşanan göç iki aşamalı bir süreç olarak düşünülmektedir. Bunlardan birincisi özellikle tek başına gelen erkek işçiler, ikinci aşamada ise daha çok eşler ve çocuklardır (Castles ve Miller'den akt. Gonzalez-Ferrer, 2006, s. 171). Çünkü Batı Avrupa'ya işçi göçü 1970'lerin ortalarında hız kaybetmiş ancak tek başına gelen işçilerin temel insan haklarından olan aile birleşiminin kabulünden sonra birçok Avrupa ülkesine bu sefer aile birleşimi ile gerçekleşen yoğun bir göç görülmüştür. Bu göç şekli hâlen devam eden bir sosyal gerçekliktir ancak formu biraz değişmiştir. Artık göçmen gençlerin kendi ülkelerinden evlenerek yanlarına eşlerini getirmeleri ile yaşanan bir göç olgusu daha yoğundur (Timmerman, Lodewyckx ve Wets, 2009, s. 234). Bir başka deyişle göç, göç etmeden önce evli olan ve göçten sonra yanına eşini ve çocuğunu/çocuklarını alan işçilerin yerine, bu göçmen işçilerin çocukları ve/veya torunlarının geldikleri ülkeden evlenmeleri ve buralardan göçmenlerin kendi aralarındaki ifade şekilleri ile “ithal gelin” ve “ithal damat”lar getirmeleri ile devam etmektedir.

Evlilik yoluyla ulus ötesi göç, göç çalışmalarında oldukça önemli bir yere sahiptir. Özellikle son yıllarda literatürde evlilik yoluyla göç etme olgusunun ardında yatan sosyal, ekonomik ve kültürel etkenleri ele alan çalışmalar dikkat çekmektedir (Beck-Gernsheim, 2007; Çelikaksoy ve diğerleri, 2006; Gonzalez-Ferrer, 2006; Lievens, 1999; Liversage, 2009; Nauck, 2007; Timmerman, 2006; Timmerman, C. Lodewyckx, I. Wets, J. 2009). Bu çalışmalarda temel konu daha çok evlilik yoluyla bir başka ülkeye gitme ve orada yaşama kararını nasıl aldıkları, bunları etkileyen etkenlerin neler olduğudur. Ancak, evlilik yoluyla göçmen olanların çalışma yaşamlarına ilişkin çalışmalar daha çok istatistikler içerisinde hangi sektörlerde çalıştıkları gibi konularla sınırlı kalmıştır. Oysa evlilik yoluyla göç, etnik ekonomilere iş gücü sağlamanın alternatif bir yolu olarak da işlev görmektedir. Bu çalışmada evlilik yoluyla gerçekleşen ulus ötesi göç, etnik ekonomiye işçi sağlama açısından ele alınmaktadır.

2. Bir Ulus Ötesi Etkinlik Alanı Olarak Etnik Ekonomi

Küreselleşmenin ekonomik yapı üzerinde önemli değişikliklere neden olduğu bilinen bir gerçekliktir. Bu değişikliklerden biri de küresel çağda etnik ekonomilerin gittikçe yaygın bir hâle gelmesidir. Ulaşım alanındaki gelişmeler sayesinde âdeta sınırların silikleşmesi ve iş piyasasında farklı ülkelerden gelen çok sayıda işçinin çalışması ile belirginleşen etnik gruplar, iş piyasasındaki bir açığı etnik ekonomiler ile doldurmuşlardır.

Etnik ekonomiye ilişkin ilk çalışmalar 1970'lerde yapılmıştır. Göçmenlerin oluşturdukları ekonomiye ilişkin bu tarz uygulamalar ABD ve Batı Avrupa'da yapılan araştırmalarda “etnik işletme (ethnic business, ethnic enterprise)” ya da “etnik girişimcilik (ethnic entrepreneurship)” şeklinde kavramsallaştırılmıştır.

Oysa “etnik ekonomi” kavramı bunların ikisini de içine almaktadır (Yavuzcan, 2007, s. 674). Bu çalışmada ise bu iki kavramı da içine alan “etnik ekonomi” kavramı kullanılacaktır.

Etnik ekonominin oluşumuna ilişkin farklı görüşler vardır. Bunlardan daha çok üç tanesi araştırmalarda kullanılmıştır. Aldrich ve Waldinger (1990 s. 114)’e, Waldinger (1986, s. 256; 1989 ss. 49-50)’e ve Waldinger vd. (1990 ss. 19-24)’ne göre bunlardan ilki, etnik ekonominin ekonomik zorluklar sonucunda göçmenlerin mecburen girişimciliğe yönelmesi ile oluşmuştur. İkincisine göre göçmenlerin kültürel donanımları onlara girişimcilik için bir fırsat sunmuştur. Gerek kültürel birikimleri gerekse sosyal ağları etnik ekonominin oluşumu için uygun bir zemin hazırlamıştır. Üçüncüsü ise etnik ekonomilerin bu ikisinin etkileşimi sonucunda ortaya çıktığını iddia etmektedir ve son dönem çalışmalarında da daha çok bu düşünce temel alınmaktadır. Waldinger (1986, ss. 19-20) göçmenlerin geldikleri ülkede, özellikle ana vatanlarına gidip gelmek için ilk aşamada seyahat amaçlı ekonomik ilişkiler içerisinde kendilerini bulurlar. Bunu geldikleri ülkeden haber almak amacı ile ülkelerinin gazete ve dergi gibi haber amaçlı yayınlarının getirilmesi izlemektedir. Daha sonra ise bu daha da çeşitlenerek artmaktadır. Aslında bu durumun yaşanmasının temel nedenlerinden ilki, göçmenlerin geldikleri ülkede ihtiyaçlarını karşılayacak temel mekanizmaların az olması ve göçmenlerin mecburen bu alanlarda serbest girişim faaliyetleri ile uğraşmak zorunda kalmalarıdır. Aynı zamanda göçmenlerin bu ihtiyaçlarını gidermek için yeni geldikleri ülkede birtakım faaliyetler olsa da bunun göçmenler tarafından daha iyi bilinmesi, ihtiyaç saptama ve getirilen ürünü satma gibi konularda göçmenler arası dayanışmanın etkisi ile bu alan daha çok göçmenlere kalmaktadır. Bu da aslında hem mecburiyet hem de kültürel etkenlerin birleşmesinin sonucu olarak, göçmenlerin etnik ekonomik faaliyetlerinin şekillenmesinde etkili olmaktadır.

Evan (1989) ise çalışmasında neden bütün göçmen gruplarda değil de bazı etnik gruplarda bunun görüldüğünü incelemiş, daha önceden yapılan araştırmaların teorilerinden yararlanarak oluşturduğu iki hipotez üzerinden araştırmasını yürütmüştür. Bunlardan ilki, sayıca büyük göçmen grupların üyelerinin kendi iş yerlerini açma oranları daha yüksektir. İkincisi ise yetişkinlerinin geldikleri ülkenin dilini bilmeyen yetişkin yüzdesi ne kadar yüksekse, bu göçmen gruplarda kendi iş yerini açmak isteyenlerin oranı o kadar yüksektir. Bunların dışında beşerî sermayeyi (human capital) de göçmenlerin kendi iş yerlerini açmada etkili değişken olarak ele almıştır. Araştırma sonucunda ise hipotezlerini destekler sonuçlara ulaşmıştır.

Logan (2003, s. 348) ise bazı araştırmalarda etnik ekonomi içinde çalışmanın hem işverene, hem de çalışana sunduğu avantajları olduğundan söz etmektedir. Bunlardan işveren için olumlu olan yanlar, çalışan ücretlerinin kısıtlanması ve bir alandaki birikimini kendine güvenle işletmeye dönüştürmesi gibi şekillerde

görölmektedir. Çalışan için avantajları ise yeni bir ölkede olmadan kaynaklı eksikliklerine rağmen (dili yeterince bilmeme, kültürü ve çalışma yaşamına yabancı olma, eğitim eksikliği gibi) iş bulabilme ve para kazanmalarıdır.

Farklı etnik kökenden olan grupların farklı ekonomik ihtiyaçlarını giderme noktasında, ortak kültürel sermayelerini paylaşan girişimcilerin, bunu bir artıya dönüştürerek etnik ekonomilerin yaygınlaşmasını sağlamaları düşüncesi diğer araştırmalarda da ele alınmıştır. Çünkü etnik ekonominin ürünlerini tüketen kitle içinde, göçmenler kendileri de büyük bir tüketici kitlesi oluşturmaktadırlar (Rath, 2002, s. 369). Bu konuda Koosterman, van der Leun ve Rath (1999) etnik ekonomilerin, etnik gruplardan destek aldığıını belirtmek için, etnik işletmelerin genellikle aynı etnik kökenden komşularının yoğun olduğu yerlerde açıldığını belirtmişlerdir. Bunun anlamı etnik ekonomiler açılırken sosyal sermayelerinin olduğu mekanların müşteri potansiyeli açısından uygun olması şeklinde yorumlanabilir.

Bourdieu (1986, ss. 241-242)'nun sosyal sermaye teorisi de etnik ekonominin oluşumu ile ilgili çalışmalarda kullanmıştır (Sanders ve Lee, 1996, ss. 235-236). Bourdieu (1986, ss. 241-243, 1984, s. 114) temelde üç tür sermaye ayırımı yapmaktadır; bunlar ekonomik sermaye (Mal ve paraya dayanmaktadır), kültürel sermaye (Dile, eğitime, bilgiye, kültürel özellikler ve niteliklere dayanmaktadır) ve sosyal sermayedir (İlişkilere, iletişim ağına ve grup üyeliklerine dayanmaktadır). Ekonomik yaşamda özellikle ekonomik sermayenin temele alınmasına rağmen, Bourdieu sermayeyi üç türe ayırarak aslında ekonomik sermaye dışındaki diğer sermaye türlerine dikkat çekmiştir. Ekonomik sermayenin olmadığı ya da çok zor gelişeceği durumlar için, kimi zaman kültürel ve sosyal sermayenin katkısı ile ekonomik sermayenin şekillenebileceği durumların açıklamasında kullanıldığı bu teorisini, göçmenlerin serbest ekonomik faaliyetlerini açıklamak için de kullanmıştır. Örneğin Cezayir'den Fransa'ya gelen göçmenlerin olmayan ekonomik sermayelerinin gelişimini, hem Fransa'daki hem de geldikleri ölkedeki kültürel sermayeleri ve sosyal ilişkileri yani sosyal sermayeleri bağlamında kendi iş yerlerini açarak nasıl geliştirdiklerini anlatmıştır. Bourdieu'nun teorisini kullanan araştırmacıardan Şahin (2009)'ın Almanya'daki döner ve market işletmecisi Türk göçmenlerin etnik markette yer alma süreçleri konusunda yaptığı uygulamalı çalışmada, etnik işletmeler girişimciler açısından ele alınmıştır. Şahin'e göre göçmenlerin beraberlerinde getirdikleri ve aktardıkları kültürel sermayelerinden bir kısmı örneğin yemek kültürü, etnik ekonomide döner ve manav işletmelerinde satışa sunulan ekonomik mala dönüşmüştür. Ayrıca göçmen olmaktan kaynaklı etnik kökenleri ve bu kökenden kişilerle ilişkilerinden oluşan sosyal sermayeleri de gerek müşteri gerek çalışan bulma noktasında etnik ekonominin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Şahin, Türk girişimcilerin işletme açma düşüncesinde ise birikimi yatırıma dönüştürme ve

çocuklarına iş alanı sağlama isteği ve özellikle 1990'lı yıllardan itibaren yaşanan ekonomik sorunlar ve 2000'li yılların başındaki kriz ortamından kaynaklı artan işsizlik ve iş bulma zorluğunun etkili olduğunu saptamıştır.

Etnik ekonominin en gelişmiş olduğu ülke Amerika olmasına rağmen bu ekonomi Avustralya ve Avrupa ülkelerinde de gittikçe gelişmektedir. Özellikle Avrupa ülkelerinden Almanya, aldığı yoğun göçle âdeta bir göçmen ülke olmaya doğru gitmektedir ve etnik ekonominin hızla geliştiği ülkeler arasında yer almaktadır. Özellikle Türk etnik ekonomisinin yoğun olduğu Almanya'da Kraus-Weysser ve Uğurdemir-Brincks (2002)'a göre yatırımcılar son döneme kadar etnik ekonomilere çok ilgi duymamaktadır. Bunun en önemli göstergelerinden biri Almanya'daki toplam reklam harcamalarının 7,5 milyar avro olmasına rağmen bunun sadece 12 milyonu etnik ekonomiye yönelik olmasıdır (Akt. Erdem, 2006, s. 33). Ancak bu durum Almanya'da etnik ekonominin gelişimini engellememektedir. Almanların yeterince ilgileri olmasa da etnik ekonominin hem işletmecisi hem çalışanı hem de tüketicisi olarak göçmenler açısından etnik ekonomiler gittikçe vazgeçilmez bir alan hâline gelmektedir.

Genel olarak baktığımızda daha önceki çalışmalarda etnik ekonominin nasıl şekillendiği ve girişimcilerin bu kararı almalarında nelerin etkili olduğu incelenmiş olmasına rağmen, etnik ekonomide çalışan göçmenlerin neden bu alanda çalıştıkları ve bunların çalışma koşullarına ilişkin çok fazla bir inceleme yoktur. Özellikle de ulus ötesi evliliklerle gelenler için uygun bir sektör olarak görülen etnik ekonominin çalışanlar açısından incelenmesi hem etnik ekonominin gerçeklikleri hem de entegrasyon konusunda örtük kalan bazı hususların daha netleşmesini sağlayacaktır. Bu amaçla bu çalışmada Türkiye'den ulus ötesi evlilikle Almanya'ya gelen ve etnik marketlerde çalışan göçmenlerin durumu incelenmektedir.

Türkiye'den evlenerek gelen ve etnik marketlerde çalışan göçmenlerin durumları için Bourdieu'nun sosyal sermaye tezi oldukça açıklayıcı görünmektedir. Bir başka ifadeyle bu çalışmada sosyal sermayenin kullanımının bir örneği olarak ulus ötesi evlilikler yoluyla göç etmiş ve etnik marketlerde çalışan Türk göçmenlerin, bu sektörde çalışmalarının nedenleri, çalışma yaşamlarından memnuniyet durumları ve Alman toplumuna entegrasyonları ele alınmaktadır.

3. Yöntem

Nitel araştırma metodolojisinin kullanıldığı çalışmada görüşme tekniği ile 25 katılımcı ile görüşülmüştür.

3.1. Katılımcılar

Almanya'nın Frankfurt kentinde gerçekleştirilen çalışmada, Türkiye'den ulus ötesi evlilik yaparak Almanya'ya gelmiş ve etnik ekonomide çalışan Türk göçmenler, araştırma evrenini oluşturmaktadır. Bu evrenden katılımcılar, amaçlı örnekleme tekniği ile seçilmiş, kent merkezinde bulunan ve görüşmeyi kabul eden, beş ile yirmi arasında işçisi olan, cinsiyet, Almanya'ya gelinen süre ve eğitim değişkenleri temelinde (7 market ve 10 döner işletmesinde çalışan) toplam 25 Türk göçmenden oluşmaktadır. Katılımcıların özellikleri ise şu şekildedir.

Katılımcıların 9'u kadın, 16'sı erkektir. Bunlardan kadın katılımcıların 5'i evli 4'ü boşanmıştır. Erkek katılımcıların ise 13'ü evli 3'ü boşanmıştır. Yaş dağılımları ise kadın katılımcılarda 23-45, erkek katılımcılarda 22-50 arasındadır. Gelir düzeyleri %80 oranında 1700 avro ve altındadır. Kalan %20'sinin ise gelir düzeyi 2000-5000 avro arasındadır. %20'lik bu kesim aslında etnik ekonomide sadece çalışan değildir, çalıştıkları işletme aile üyelerinden birine aittir. Katılımcıların eğitim düzeyleri ise şu şekildedir:

Tablo 1. Etnik Ekonomide Çalışan Katılımcı Türk Göçmenlerin Eğitim Düzeyleri

Eğitim Düzeyi	Frekans	Yüzde
İlkokul	6	24,0
Ortaokul	3	12,0
Meslek Yüksek Okulu	5	20,0
Lise	8	32,0
Üniversite	3	12,0
Toplam	25	100,0

Tablo 1'de görüldüğü üzere katılımcılardan 8'i lise, 6'sı ilkokul, 5'i meslek okulu, 3'er kişi de ortaokul ve üniversite mezunudur. Özellikle yüksek okul mezunu ve üniversite mezunlarının da döner ve market işletmelerinde çalışmaları dikkat çekmektedir.

Katılımcıların Almanya'da yaşama süreleri incelendiğinde ise 5 yıldan az süredir Almanya'da yaşayanların oranı toplam katılımcıların %40'ını oluşturmaktadır. Diğer katılımcılar ise 5 yıldan fazla süredir Almanya'da yaşamaktadır.

Tablo 2. Katılımcı Türk Göçmenlerin Almanya’da Buldukları Toplam Süre

Almanya’da Bulunulan Süre	Frekans	Yüzde
5 yıldan az	10	40
5-10 yıl arası	5	20
10-15 yıl arası	5	20
15 yıldan fazla	5	20

Katılımcıların Almanca düzeyleri daha çok orta düzeydedir (%60), bunu kötü olanlar (%28) izlemekte ve Almancası iyi olanlar (%12) ise oldukça düşüktür. Bunun Almanya’da kalınan süre ile çapraz tablosuna bakıldığında ise dil düzeyinin Almanya’da kalınan süre arttıkça orta ve iyiye doğru geliştiği görülmektedir.

Tablo 3. Almanya’da Kalınan Süre ile Almanca Seviyesi Çapraz Tablosu

Almanya’da Kalınan Süre	Almanca Seviyesi			
	Kötü	Orta	İyi	Toplam
5 yıldan az	7	3	0	9
5-10	0	5	0	5
10-15	0	5	0	5
15 yıldan fazla	0	2	3	5
Toplam	7	15	3	24

3.2. Veri Toplama ve Analiz Teknikleri

Çalışmada yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak veri toplanmıştır. Görüşme formundaki sorular demografik sorular, Almanya’ya geliş, etnik ekonomide çalışma nedenleri, bu sektörde çalışmadan memnuniyet durumları ve sorunları olmak üzere toplam beş ana başlık altında toplanmıştır.

Görüşme ile elde edilen veriler, çözülerek word belgesine aktarılmış ve sonra Nvivo8 programında tahlil edilmiştir. Görüşmelerden elde edilen verilerin tahlilinin Nvivo8 programında yapılmasının nedeni ise nitel veri analizinde güvenilirliği artırıcı yönde katkısının olmasıdır. Nvivo8 programında, görüşme formunda yer alan her bir soru temel bir kategori olarak düşünülmüş ve bu sorulara ilişkin ifadeler satır satır (line-by-line) tahlil edilerek kategorilere yerleştirilmiştir. Bu sorularda yer alan verilerden de benzer ifadeler ya da sözcükler ise alt kategoriler olarak kodlanıp katılımcıların özgün ifadeleri ve

yorumları korunmuştur. Böylece de nitel yöntemin özgün ve yaratıcı etkisine ulaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Problemleri

Araştırmanın üç temel problemi vardır. Bunlar:

1. Ulus ötesi evlilik yaparak Almanya'ya gelen ve etnik ekonomide çalışan Türk göçmenler neden bu sektörde çalışmayı tercih etmişlerdir?
2. Etnik ekonomide yer almanın onlara sunduğu avantaj ve dezavantajlar nelerdir?
3. Ulus ötesi evlilik yaparak Almanya'ya gelen ve etnik ekonomide çalışan Türk göçmenlerin yaşadıkları sorunlar nelerdir?

4. Araştırma Bulguları

Araştırma bulguları ulus ötesi evlilik yaparak Almanya'ya gelen ve etnik ekonomide çalışan Türk göçmenlerin bu sektörde çalışmayı tercih etme nedenleri, etnik ekonomide çalışmanın avantajları ve dezavantajları olmak üzere üç başlık altında ele alınmaktadır.

4.1. Ulus Ötesi Evlilikle Almanya'ya Gelen Türk Göçmenlerin Etnik Ekonomide Çalışma Nedenleri

Yapılan görüşmelerde, ulus ötesi evlilik yoluyla Almanya'ya gelen katılımcıların etnik ekonomide çalışma nedenlerinin iki grupta toplandığı görülmüştür: Dil eksikliği ve tanıdık aracılığı ile kolay iş bulabilmek.

Dil Sorunu

Almanya'ya ulus ötesi evlilikler yoluyla gelen Türk göçmenlerden özellikle erkek katılımcılar kendilerini en kısa sürede çalışmak zorunda hissettiklerini ve bu nedenle de dil sorunları olmasına rağmen kendilerine iş sunabilecek bir sektör olarak etnik ekonomide çalışmayı hem tercih ettiklerini hem de bu sektörde çalışmaya âdeta mecbur kaldıklarını belirtmişlerdir. 7 yıl önce Almanya'ya uzaktan akrabalarının kızı ile evlenerek gelen 30 yaşındaki İ.S. ise Almanca bilmemenin zorluklarını şu sözlerle ifade etmiştir:

Ben geleli bayağı oldu, ama Almancam hâlâ kötü. Dil olmadan bir şey olmuyor. Temizlik firmasına girdim işçi olarak, bir hafta sonra işten çıkardılar. Orayı temizle diyor anlamıyorsun; temizlediğin saat, gün bilgisini yaz, imzala diyor; anlamıyorsun. Temizleyip çıkıyorsun, sana yaz dediğini bilmediğin için bir şey yazmadan çıkınca da işi yapmamış gibi oluyorsun. Çok zorlandım, zaten bir hafta dolmadan da kovdular. Yine mecburen Türklerin iş yerlerinde iş aradım, şimdi bu döner restoranında çalışıyorum. Burada diğer çalışanlar da benim gibi. Sadece patronla onun eşi ve oğlu uzun zamandır buradalar, dilleri iyi. Onun dışında 10 kişiyiz, hiçbirimizin de düzgün Almancası yok, işte dili biraz

daha iyi olanlar garson, diğerleri de mutfakta ya da temizlikte çalışıyoruz. Başka çaremiz de yok, eve ancak böyle ekmeğin parası götürebiliyoruz.

Almanya'ya ilk göç eden Türkler gibi dil bilmeden Almanya'da iş bulmanın artık neredeyse imkânsız olduğunu söyleyen, Almanya'ya 17 yıl önce evlenerek gelen 41 yaşındaki yüksekokul mezunu erkek katılımcı H.Ç. ise düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir:

Benim kaynanam, kayınpederim 40 yıl önce gelmişler Almanya'ya. Önce kayınpeder gelmiş, sonra kaynanamı, çocukları yanına aldırmiş. Ellerinde bir bavulla köyden çıkıp gelmişler. Ne dil var, ne eğitim var, ne de para. Hemen kömür madeninde çalışmaya başlamış kayınpederim, kaynanam da fabrikada temizlik işlerinde. Çocukları okula göndermişler. Eşim yüksekokul mezunu, hemşire. Kardeşleri de tekniker fabrikada. Şimdi kayınpederle, kaynanam emekliler. Ben geldiğimde de hemen iş bulur dediler. Ama hiçbir şey onların zamanı gibi değil, şimdi okul mezunu gençler işsiz. Ben de Türkiye'de yüksekokul mezunuyum. Buraya geldim dil yok, kendi işimi yapamadım. Mecbur kayınpederin açtığı dönerciye çalışıyorum. Zaman içinde biraz Almanca öğrendik ama kendi kendimize ne kadar olursa.

Almanya'ya 12 yıl önce gelen ilkököl mezunu 35 yaşındaki kadın katılımcı E.K. Almanca bilmeden de Almanya'da yaşayabildiğini ve çocuklarını okuttuğunu belirtmiştir:

Ben Almanya'ya gelirken çalışmayı hiç düşünmedim. "Evimde oturur çocuklarımı büyütürüm." dedim. Kaynanam da "Elini sıcak sudan soğuk suya sürmeyeceksin." diye aldı beni. Ama kocamla anlaşamadık, çok sorunlar oldu, boşandık. Ben şimdi çocuklarımı kendim büyütüyorum, okutuyorum. İş aradım hem de çok. Ama bulamadım, kim Almanca bilmeyen bir kadına iş verir. En sonunda komşumuz acıdı, çoluk çocuk ortadalar diye, tanıdıklarının marketi varmış, onlara söylemiş. Adam "Hemen gelsin başlasın." demiş. Çok büyük bir market, çok çalışmanı var çoğu da Türk. Hemen başladım işe, devlet de yardım veriyor, çocuklarımı okutuyorum, kimseye muhtaç değilim. Burada çalışalı 5 yıl oldu. Zorlukları da var ama ne yapalım, en azından iş bulduk.

Görüldüğü üzere evlenerek gelen Türk göçmenler Almanca bilmemeleri ya da Almancalarının çok iyi olmaması nedeniyle etnik ekonomide çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Ama burada iş buldukları için de kendilerini şanslı görmektedirler.

Kolay İş Bulma İmkânı Sağlaması

Almanya'ya ulus ötesi evlilikler yoluyla gelen Türk göçmenler diğer alanlarla kıyaslandığında etnik ekonomide iş bulmanın daha kolay olduğunu belirtmişlerdir. Bunda daha çok ya akraba ya da tanıdıkların etkisi olduğunu

belirten, 3 yıl önce Almanya'ya evlenerek gelen, 25 yaşındaki erkek katılımcı A.E. bu konuda şunları söylemiştir:

Ben 3 yıl önce teyzemin kızı ile evlenip buraya geldim. Gelmeden önce herkes bana çok şanslı olduğumu, hayatımın kurtulacağını söyledi. Annem de babam da çok istediler evlenmemi. Ama biz birbirimize âşık olduk, ben buraya çıkar için gelmedim. Gelince de çok sevdiğim eşimin gözünde küçük düşmek istemedim. Erkek adam çalışır, eve ekmek getirir, oturmaz evde. Bize uymaz kadın çalışsın erkek yesin. Hemen iş bulmak istedim, dil yok, ne yapılır dilsiz? Burada kayınpederimin hep alışveriş yaptığı Türk marketi var. Onun sahibi ile konuştu ve orada hemen işe başladım. Şimdi de onların başka şubelerinde çalışıyorum. Almanca bilmeden iş bulmak çok zor. Almanca bilenler bile işsiz, şükür yine iş bulduk da çalışıyoruz.

Almanya'da iş bulmak ne kadar zorsa, etnik ekonomide iş bulmanın o kadar kolay olduğunu belirten katılımcılardan Almanya'ya 5 yıl önce gelen 29 yaşındaki erkek katılımcı Z.Ü. bu konuda şunları söylemiştir:

Almanya'da diğer işlere çok başvuran var. Bizim biraderin oğlu meslek okulu bitirdi, Almancası da çok iyi, iş arıyor kaç aydır. Çağırıyorlar görüşmeye, hep boş çıkıyor. Hâlâ işsiz çocuk. Ama Türklerin iş yerlerinde iş bulmak daha kolay, burada tanıdıkla gidip hemen işe başlıyorsun, üstelik Almanca bilmeden.

Burada özellikle kriz sonrasında işsizliğin daha da arttığı Almanya'da sadece dil bilmeyen Türk göçmenler için değil, dil bilen göçmenler için de etnik ekonominin daha kolay iş bulunabilen bir alan hâline geldiği görülmektedir.

4.2. Etnik Ekonominin Çalışanlarına Sağladığı Avantajlar

Etnik ekonomide çalışma, Türkiye'den evlenerek Almanya'ya gelen göçmenlere kimi zaman avantajlar sağlamaktadır. Göçmenlere göre bu avantajlar arasında onlara iş imkânı sağlaması ve aile içerisinde eve para getirdikleri için de saygınlık sağlaması ile eve kapanıp kalmaktan kurtararak insan görmelerini sağlaması ve bu iş yerinde kendilerini rahat hissetmeleri gibi unsurlar yer almaktadır.

Çalışma Yaşamı ile Aile İçinde Yeniden Saygınlık Kazanma

Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçlara göre, etnik ekonomide çalışmanın onlara sunduğu önemli avantajlardan bir tanesi, onlara iş imkânı sağlaması ve böylece para kazanıp aile içerisinde saygınlıklarını yeniden kazanmalarındır. Bu konuda üniversite mezunu, 3 yıl önce Almanya'ya evlenerek gelen 27 yaşındaki erkek katılımcı A.F. şunları söylemiştir:

Ben buraya 3 yıl önce evlenerek geldim. Eşim çok anlayışlı ve birbirimizi severek evlendik. Ben de o da eğitilmiş insanlarız. O memur olarak çalışıyor. Ben de işletme mezunuyum ve Türkiye'de iyi bir alan. Ama

burada Almancam olmadığı için kendi mesleğimi yapamıyorum. Bunu gelmeden önce de düşündüm ama nasılsa kısa sürede dil öğrenir iş bulurum dedim, olmadı. Aylarca evde işsiz oturmak bana dokundu. Eşimin ailesi söylenmeye başladı, evde bana karşı saygı kalmadı, “Karı gibi evde oturup ekme bekliyor”, “Bari karın gelmeden yemeğini yap” gibi şakayla karışık laf vurmalar arttı. Dayanamadım, eşime çalışacağım dedim ve burada dönerci restoranında başladım işe. Şimdi evde kimse bana böyle bir şey söyleyemiyor, daha mutluyum. Saygı duyuyorlar artık. “Üniversite mezunu ne yapsın iş bulamadı damat ama o, ekmeğini taştan çıkarır” diyorlar. Artık kafam daha rahat, evde kendi evim diyerek ayaklarımı uzatıp televizyon izleyebiliyorum.

Özellikle erkek katılımcılar çalışmadıkları zaman gerek aile içi gerekse aile dışında, çalışmadıkları için dalga geçildiğini, tacize uğradıklarını ve aşağılandıklarını belirtmişlerdir. Bu durum kadın katılımcılarda ise daha çok para kazanarak ekonomik harcamalarda ya da bu konularda söz sahibi olmada daha bağımsız olmayı sağladığı şeklindedir. 10 yıl önce evlenerek Almanya’ya gelen lise mezunu 30 yaşındaki E.S. çalışmaya başladıktan sonra hayatında nelerin değiştiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

Türk marketinde çalışmadan önce evdeydim. Eşim izin vermedi çalışmama. Akrabaların dükkânı diye izin verdi buraya. Çalışmaya başladıktan sonra elim para gördü. Buradakilerin Türkiye’ye gelince “Bir elimiz yağda diğeri balda!” diye anlattıklarına bakmayın. Ben annemlerin yanındayken daha rahattım, istediğimi giyer, istediğimi yedim. Burada eşim 1500 avro alıyor. Bununla kira mı vereceksin, çocukların masrafı mı, boğaza mı yetireceksin? İşe başlayınca durumumuz düzeldi, istediğimi alıyorum. Çocuklarımla gözünü bir şeyde kalmıyor. Kaynanam da bana daha iyi davranmaya başladı. “Bizim gelin” diyor, eskiden “Şu!” derdi. Eşim de bana daha saygı duymaya başladı, bir karar vermeden bana da soruyor. Misafir çağırmadan “Hanıma da sorayım diyor” müsait miyim, çalışan kadın olunca farklı tabi. Markette çalışmaya başlayalı, sanki ben başka birisi oldum gibi davranıyorlar bana. Çok iyi oldu, çok.

Etnik Ekonomide Kendisini Rahat Hissetme

Yeni bir ülkeye yerleşen katılımcılar, özellikle de dillerini bilmedikleri bir toplumda, kendi dilini bilenlerle birlikte olmanın kendilerini ülkelerinde gibi hissettirdiğini belirtmişlerdir. Bu, çalışma yaşamında da geçerlidir. Etnik ekonomide çalışan katılımcılar, kullanılan dil, gelenekler ve görenekler gibi konularda kendilerini rahat hissettiklerini ve gerilmediklerini ifade etmişlerdir. Sabahları uyanıp işe gitmek, bildikleri bir ortamda çalışacakları için korku ya da strese neden olmamaktadır. Bu konuda 12 yıl önce evlenerek Almanya’ya gelen 35 yaşındaki ilkokul mezunu kadın katılımcı G.B. şunları söylemiştir:

Sabahları zevkle gidiyorum işe. Müşterilerin çoğu Türk, kimisi memleketlimiz, kimisi komşumuz. Kimisini de markete gide gele burada

tanıdım. Biz bizyiz. Huyunu suyunu bildiğin insanlar. Patron kızsda da biliyorum iyi niyetli. Zaten patron benim kaynım. İçinde kötülük yok. Müşteri sorun çıkarsa gönlünü alıyorum. Nasıl davranmam gerektiğini biliyorum. Geçen gün Emine teyzenin aldığı karpuz bozuk çıkmış, geldi kavga etti. Bağırıldı, çağırıldı. Seslenmedim, sonra “Gel Emine teyze, sana çay söyleyeyim, haklısın, hem yorulmuşsun buraya kadar” dedim. Sakinleşti. Ama gel de bunu Almanların olduğu yerde yap. Anlamam ben onlardan, ne diyeceğimi bilemem. Burada kendimi rahat hissediyorum. Her şey bir yana evde kapalı kalmaktan kurtuldum, insan yüzü görüyorum.

Kendisini rahat hissettiğini söyleyen 4 yıl önce Almanya'ya gelen erkek katılımcı 25 yaşındaki lise mezunu A.O. ise duygularını şu sözlerle ifade etmiştir:

Ben geleli çok olmadı. Buralara ilk geldiğimde gezdim, dolaşım. Çok güzel buralar ama insanları çok zor. Dilim de iyi değil zaten. Çekiniyorum Almanlardan. Burada rahatım, gelenlerin çoğu Türk ya da göçmen; Arap, Faslı falan. Onlarla da anlaşmak zor değil, birbirimizi anlıyoruz. Ama Almanlar kusur arıyorlar. Zaten bizi sevmiyorlar, özellikle sonradan gelenleri hiç istemiyorlar. Daha önce kısa süre taksi şoförlüğü yaptım. Ben ne dediğini çok anlamadım, bir daha sordum. Hemen bana “Niye geldin buraya? Bak daha ne dediğimi anlamıyorsun!” gibi sözler söyledi. Çok çalışamadım takside, bıraktım. Burası daha iyi, kendimi burada iyi hissediyorum.

4.3. Etnik Ekonomide Çalışmanın Dezavantajları

Etnik ekonomide çalışmak, Türkiye'den evlenerek Almanya'ya gelen göçmenlere bazı dezavantajları da beraberinde getirmektedir. Göçmenlere göre bu dezavantajlar, dil öğrenmelerini zorlaştırması, kimi zaman kaçak işçi konumunda çalıştırılma ile uzun saatler ve düşük ücretle çalıştırılmadır. 4 yıl önce evlenerek Almanya'ya gelen 26 yaşındaki lise mezunu erkek katılımcı B.K., dil kursuna gidememe nedenlerini şu sözlerle ifade etmiştir:

Buraya ilk geldiğimde dil kursuna gittim, fena da değildi, başlangıç düzeyinde öğrendim ama sonra para kazanmam gerekti, evin erkeğisin, kursa gidip oturamıyorsun öyle. Önce yarım gün iş aradım, bulamadım. Kimse öyle eleman çalıştırmıyor, aslında var da Almanca bilenlere var. Dil bilmeyene anca Türklerin iş yerlerinde iş var, onlar da yarım gün çalıştırmıyorlar. İşlerine gelmiyor. Neyse işte, işe başladım, markette et reyonunda çalışmaya ve o günden sonra bir daha kursa mursa gidemedik. Almancam da fena değil, o kursun etkisi ile derdimi anlatabiliyorum ama çok yetersiz. Almanların iş yerlerinde çalışacak kadar dilim olsa, bu koşullarda burada çalışmazdım. Çok çalışıyoruz, az alıyoruz. Yine de haklarını ödeyemem. Sonuçta bir işim var.

11 yıl önce Almanya'ya evlenerek gelen ilkokul mezunu erkek katılımcı C.T. neredeyse hiç boş zamanı olmadığını ama buna rağmen çok düşük ücret aldığını şu sözlerle ifade etmiştir:

Yaklaşık 6 yıldır aynı yerde çalışıyorum. Günde en az 10 saat çalışıyorum. Haftada bir gün iznim var. Onu da bazen kullanamıyorum. Döner dükkânı sabahtan açılıyor, geç saatlere kadar açık. Çok yoruluyorum, en büyük sıkıntım çok az boş zamanımın olması. Ailemle, arkadaşlarla birlikte geçirecek çok fazla vaktim olmuyor. Verdikleri para da para değil aslında ama hâlâ dili çok iyi bilmiyorum. Orta düzey dille Almanların yerinde çalışmak zor, dil çok iyi olmayınca burada başladık işe, burada çalışmakla da dili hiç geliştiremedik. Tarzanca işte. Kursa gidemiyoruz, izin de yok, vakit de yok. Başka yerde de çalışmamam, mecburum buraya. İşimiz var en azından, buna şükrediyorum.

21 yıl önce evlenerek Almanya'ya gelen 40 yaşındaki ilkokul mezunu kadın katılımcı S.H. markette kasiyer olarak çalıştığını ve emeğinin karşılığını alamadığını şu sözlerle belirtmiştir:

İlk geldiğimde kursa gönderdiler, sonra hamile kaldım, çocuk oldu, derken gidemedim. Öylece kaldı kurs, çocuklar okul çağına gelince de para yetişmedi ben de çalışmaya başladım. Ben uzun zamandır markette kasiyer olarak çalışıyorum, belki de 10 yıldan fazla olmuştur. Akrabamızın yeri, benim oğlan da burada çalışıyor. Çok çalışıyoruz, eğlence de burada, iş de burada, bayram da burada, seyran da burada. Sabahtan akşama kadar buradayız. Allahtan pazar günleri her yer kapalı da biz de mecbur kapatıyoruz. İşte kazandığımla ev geçindirdik, çocuklardan biri okudu, diğeri burada yanımda çalışıyor. Keşke daha iyi bir işim olsa da daha düzgün para kazansam. Bu saatten sonra ne iş yaparım onu da bilmiyorum ya, hayal işte. Almanca çok iyi olsa, fabrikada çalışırdım, buradan daha rahat olurdu. Buradaki daha çok karın tokluğuna oluyor. Gerçi son zamanlarda fabrikada çalışanları da işten çıkarıyorlar, hâlimize de şükretmek lazım.

Görüldüğü üzere Almanya'ya evlenerek gelen Türk göçmenlerin etnik ekonomide çalışmaları onlar için dil öğrenmeyi geciktirme ya da engelleme ve düşük ücretle uzun süre çalıştırılma gibi sorunları da beraberinde getirmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Batı Avrupa'ya kitlesel işçi göçünün, talep kalmaması nedeniyle durmasının ardından aile birleşimi ile ve iltica ile göç devam etmiştir. 1960'lı yıllardan itibaren göç veren ülkelerden olan Türkiye'den de Avrupa'ya göç hâlen devam etmektedir. Özellikle Batı Avrupa ülkelerinden en yoğun Almanya'da yaşayan Türk göçmenlerin, son 20 yıldır Türkiye'den evlenerek göçü devam ettirmeleri durumu 2007 yılından sonra kısmen azalmıştır. Bunun en önemli nedeni ise Almanya'daki yeni göçmen yasasıdır. Buna göre evlilik yoluyla Almanya'ya gelecek kişinin belirli düzeyde Almanca bilmesi ve dil sınavının da olduğu

vatandaşlık sınavını geçmesi gerekmektedir. Bu sınavı kazanamama durumu ve bunun da diğer Türk göçmenlerde bir nevi endişe yaratması nedeniyle son yıllarda Almanya'ya evlilik yoluyla giden göçmen sayısında azalmalar olmuştur. Bu ise Türk göçmenler arasında önemli bir hakkın geri alınması olarak yorumlanmaktadır (Şahin, 2010).

Bu yasadan önce Almanya'ya evlendikten hemen sonra -bir engelle karşılaşmadan- giden ve etnik ekonomide çalışan Türk göçmenlerin durumlarının ele alındığı bu çalışmada temel amaç Türk göçmenlerin etnik ekonomide çalışma nedenlerinin, etnik ekonominin onlara sağladığı avantajların ve dezavantajların incelemesidir.

25 katılımcı ile yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçlara göre ulus ötesi evlilik ile Almanya'ya göç eden Türklerin etnik markette çalışmayı tercih etmelerinde en önemli neden dil sorunu ve bu sektörde rahat iş bulabilmedir. Almancası olmayan -ya da yeterli düzeyde olmayan- Türk göçmenler, başka sektörlerde iş bulmalarının neredeyse olanaksız olmasından dolayı etnik ekonomide çalışmayı tercih etmişlerdir. Bu noktada kültürel sermaye unsuru olan dil konusunda dezavantajlı olan evlilik yoluyla Almanya'ya giden Türk göçmenlerin, bu dezavantajı sosyal sermayeleri ile kırarak etnik ekonomide çalışmaları Bourdieu (1986)'nın sosyal sermaye açıklamaları ile benzerlik göstermektedir. Bu sonuçlar ayrıca Logan'ın (2003) etnik ekonomi içinde çalışan göçmenlerin dili yeterince bilmeme, kültürüne ve çalışma yaşamına yabancı olma gibi eksikliklerine rağmen iş sahibi olabilmelerine olanak sağlaması yönündeki bulgularla örtüşmektedir.

Araştırmadan elde edilen bir başka sonuca göre Koosterman, van der Leun ve Rath (1999)'in etnik ekonomilerin genellikle aynı etnik kökenden komşularının yoğun olduğu yerlerde açıldığı düşüncesine benzer olarak, Türk göçmenlerin etnik ekonomide çalışmaları ile Türklerle ve tanıdığı kişilerle iletişim kurdukları ve işlerinde bu insanlar ile muhatap oldukları için de kendilerini iş yerinde rahat hissettikleri görülmüştür. Etnik ekonominin sağladığı bu avantaj aslında evden çıkmasına çok da izin verilmeyen, eve gelip gidenler dışında hiçbir sosyal çevresi olmayan Türkiye'den evlenerek Almanya'ya gelen ev kadınları için, etnik ekonomide yani yabancı olmayan bir iş yerinde çalışmaya izin verilmesi ile kadınlara sosyalleşmek ve dışarı çıkmak için de bir fırsat verilmiş ve kadınlar âdeta eve hapsolmaktan kurtulmuşlardır.

Etnik ekonomide çalışmanın Türk göçmenlere sağladığı bir başka önemli avantaj ise iş bulup çalıştıkları için evde kaybettikleri saygıyı yeniden kazanmalarıdır. Bilgiler, özellikle erkek göçmenlerin, evlenip Almanya'ya geldikten birkaç ay sonra eşi ve ailesi tarafından sürekli işe gitmedikleri daha doğrusu işsiz oldukları için taciz edildiği, küçük görüldüğü ama etnik ekonomide işe başladıktan sonra da ev içinde yeniden saygınlıklarını

kazandıkları yönündedir. Hatta bu kimi zaman ev dışına kadar yayılmakta ve kahvehane sohbetlerinde etnik ekonomide çalışan Türk göçmenler kendilerini daha rahat ve güçlü hissetmektedirler.

Türk göçmenlerin yaşadıkları önemli sorunlardan biri aynı zamanda etnik ekonominin dezavantajı olarak ortaya çıkan dil sorununun çözümsüz kalmasıdır. Dil sorununun aslında hem ulus ötesi evlilik yoluyla göç eden Türklerin etnik ekonomide çalışma nedenlerinden biri olduğu, hem de onların bu durumunu yani dil bilmeme durumunu daha da kalıcılaştıran bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Göçmenlerin kısa sürede dil öğrenemedikleri ya da göç ettikten hemen sonra kendilerinden para kazanması beklenildiği için dil kursuna gidememesi ve böylece dil bilmediği için işe başladığı etnik ekonomide, dilini geliştiremediği için çalışmaya da zorunlu kalması ile sonuçlanmaktadır. Bir başka ifadeyle, etnik ekonomide çalışma Almanca öğrenmelerini engellemekte ya da geciktirmektedir. Bu da Alman toplumu ile bütünleşmeleri önünde bir engel oluşturmaktadır. Dili öğrenemeyen göçmenlerin bu durumları da onları Almanya’da belirli bir alanda yaşamaya, belirli bir çevrede iletişim kurmaya ve belli yerlerde iş bulmaya zorlamaktadır.

Bunun yanı sıra etnik ekonomide bir sorun olarak bilinen ödenen ücretin adil olmaması ve çalışma saatlerinin yasal zorunluluğu ihlal etmesi (Kloosterman ve Rath, <http://www.janrath.com/downloads/@rath%20NUTEK.pdf>: p. 28; Ramsden, 2008, s. 212) ve çalışanların âdeta özel yaşam için zaman bulamamaları ve kendilerini geliştirebilecek etkinliklere, kurslara katılmalarını engellemesi Türk göçmenlerin yaşadıkları önemli sorunlar arasında yer almaktadır. Bu sorunların çözümü noktasında yapılacak şey ise çalışma saatlerinin dil kursuna göre düzenlenmesi, esnek çalışma saati ile zorunlu çalışma süresinin doldurulması ve bunun üzerine çıkılmayarak gerek yasaları ihlal etmemeleri, gerekse Türk göçmenlere kendilerini geliştirmeleri ve özel yaşamlarına daha fazla vakit ayırmaları sağlanabilir.

Genel olarak baktığımızda Türkiye’den ulus ötesi evlilik yoluyla Almanya’ya giden göçmenler için dil bilmedikleri ve topluma entegre olmadıkları için bir çıkış noktası olarak işlev gören etnik ekonominin, diğer yandan uzun çalışma saatleri ve düşük ücret nedeni ile aynı zamanda göçmenlerin dil bilmeme ve düşük entegrasyon düzeyleri gibi dezavantajlarının yeniden üretilmesine de neden olmaktadır. Bu noktada bu sektörde çalışmaktan yine de memnun olan göçmenlerin sorunlarına çözüm, çalışma saatlerinin ve ücretlendirmenin yasal düzeyde tutulması ve gerektiğinde bunun denetleme yoluyla uygulamaya konulması gibi görünmektedir.

Kaynakça

- Abadan Unat, N. (2002, 2006). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. 2. Bs. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Aldrich, H. and Waldinger, R. (1990). Ethnicity and Entrepreneurship. *Annual Review Sociology*, vol.16: 111-135.
- Beck-Gernsheim, E. (2007). Transnational Lives, Transnational Marriages: A Review of the Evidence From Migrant Communities in Europe. *Global Networks*, 7, 3:271-288.
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. (In.) (John G. Richardson, Ed.). *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. (pp.241-258), New York: Greenwood Press.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction*. Cambridge: Polity Press.
- Çelikaksoy, A. Nieslsen, H. S. and Verner, M. (2006). Marriage Migration: Just Another Case of Positive Assortative Matching? *Rev. Econ Household*, 4: 253-275.
- Erdem, K. (2006). *Ethnic Marketing for Turks in Germany-Inluences on the Attitude Towards Ethnic Marketing*. Druck und Bindung: Books on Demand Gmbh, Norderstedt Germany.
- Evans, M.D.R. (1989). Immigrant Entrepreneurship: Effects of Ethnic Market Size and Isolated Labor Pool. *American Sociological Review*, vol.54. no.6:950-962.
- Gonzalez-Ferrer, A. (2006). Who Do Immigrants Marry? Partner Choice Among Single Immigrants In Germany. *European Sociological Review*, vol.22. no.2:171-185.
- Koosterman, R. Van der Leun, J. and Rath, J. (1999). Mixed Embeddednes: (In) Formal Economic Activities and Immigrant Businesses in the Netherlands, *International Journal of Urban and Regional Research*, 23 (2): 253-267
- Kloosterman, R. & Rath J. 'Working on the Fringes. Immigrant Businesses, Economic Integration and Informal Practices', in *Marginaliseringeller Integration. Invandradesfoeretagande I svenskretorikochpraktik*. Stockholm, pp. 177-188. (<http://www.janrath.com/downloads/@rath%20NUTEK.pdf>)
- Logan, J. R. (2003). Enclaves and Entrepreneurs: Assessing the Payoff for Immigrants and Minorities. *International Migration Review*, 37(2): 344-388.
- Lievens, J. (1999). Family-Forming Migration from Turkey and Morocco to Belgium: The Demand for Marriage Partners from the Countries of Origin. *International Migration Review*, Vol.33, No: 3: 717-744.
- Liversage, A. (2009). Life Below a Language Treshold?: Stories of Turkish Marriage Migrant Women in Denmark. *European Journal of Women's Studies*. 16(3): 229-247
- Nauck, B. (2007). Immigrant Families in Germany: Family Change Between Situational Adaptation, Acculturation, Segregation and Remigration. *Zeitschrift für Familienforschung*, 19: 34-54.
- Ramsen, P. (2008). Out of the Ashes: Supporting Specialist Projects for Minority Ethnic Entrepreneurs – The Experience of the UK Phoenix Fund Programme.

- Migrações Journal (Journal OF THE Portuguese Immigration Observatory)*, Special Issue Immigrant Entrepreneurship, C. Reis Oliveira, J Rath (Eds.), 207-229.
- Rath, J. (2002). A Quintessential Immigrant Niche? The Non-case of Immigrants in the Dutch Construction Industry. *Entrepreneurship & Regional Development*, 14: 355-372.
- Sanders, j. M. and Nee, V. (1996). Immigrant Self Employment: The Family as Social Capital and the Value of Human Capital. *American Sociological Review*, vol. 65, no.2, 231-249
- Şahin, B. (2009). İşçilikten İşverenliğe Zorlu / Zorunlu Yolculuk: Almanya'daki Döner ve Market İşletmecisi Türk Göçmenler. *Yurtdışındaki Türkler: 50.Yılında Göç ve Uyum*, (M. Erdoğan, Ed.), Ankara: Orion, 589-596.
- Şahin, B. (2010). *Almanya'daki Türkler*. Ankara: Phoenix yay.
- Şen, F. (2007). *Euro-Türkler Avrupa'da Türk Varlığı ve Geleceği*. İstanbul: Günizi Yayınları.
- Timmerman, C. (2006). Gender Dynamics in the Context of Turkish Marriage Migration: The Case of Belgium. *Turkish Studies*, vol.7, no.1:125-143.
- Timmerman, C. Lodewyckx, I. Wets, J. (2009). Marriage at the Intersection between Tradition and Globalization Turkish Marriage Migration between Emirdag and Belgium from 1989 to Present. *History of the Family*, 14:232-244.
- Waldinger, R. (1986). *Through the Eye of the Needle: Immigrants and Enterprise in New York's Garment Trades*. New York: New York University Pres.
- Waldinger, R. (1989). Structural Opportunity or Ethnic Advantage? Immigrant Business Development in New York. *International Migration Review*, vol.23, no:1:48-72.
- Waldinger, R. Aldrich, H. and Ward, R. (1990). Opportunities, Group Characteristics and Strategies, (in) *Ethnic Entrepreneurs*. (Waldinger, R. Aldrich, H. Ward, Eds.). R. London: Sage Pub. 13-49.
- Yavuzcan, İ.H. (2007). Almanya'da Türkve İran'lı İşletmeciler Örneğinde Etnik Ekonomi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, sayı: 53-2: 673-697. <http://www.iudergi.com/tr/index.php/sosyalsiyaset/search/advancedResults> .